

УРОКИ МУЗИКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ І ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

19. Савицький Р.-мол. *Мій тато* // *Свобода*. – 1999. – 27 березня.
20. Сивохіп В. *Діяльність Зиновія Лиська в контексті професіоналізації української музичної культури Галичини. Автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Володимир Сивохіп / Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка*. – Львів, 2010. – 16 с.
21. Тимик К., Німилевич О. *Роман Савицький-молодший – митець, музикознавець, бібліограф / Катерина Тимик, Олександра Німилевич // Молодь і ринок*. – 2010. – № 10 (69). – жовтень. – С. 113 – 118.
22. Sawycky R., Jr. *Lysko Zinovij // The International Cyclopedia of Music and Musicians*. – New York-London, 1975. – P. 1289.
23. Sawycky R., Jr. *Lysko Zinovij // Encyclopedia of Ukraine*. – V. III. – Toronto-Baffalo-London, 1993. – P. 255.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2011

УДК 78(07) – 053.2/.5

Сергій Барвік, доцент кафедри інструментального мистецтва і музичної підготовки
Мукачівського державного університету

УРОКИ МУЗИКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ І ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Дана стаття спрямована на розкриття основних закономірностей формування і розвитку здібностей сучасної учнівської молоді на уроках музики.

Ключові слова: музика, урок музики, вчитель музики, виховання.

Літ. 9.

Постановка проблеми. Сучасне постіндустріальне суспільство вимагає особистісно зорієнтованої підготовки не тільки в шкільній, а й у педагогічній освіті, адже навчально-виховний процес – взаємопов'язана, спільна діяльність учнів і учителів. Тому сучасна школа вимагає плекати особистість учителя нової генерації, здатного до креативного мислення, спроможного захопити вихованців своєю творчою педагогічною діяльністю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Результати аналізу наукової, психолого-педагогічної і методичної літератури свідчать про те, що проблемі естетичного виховання дітей присвячено багато монографій і статей. В цьому контексті, звичайно, розглядається постать вчителя музики, який покликаний своїм прикладом сприяти творчій, естетичній самореалізації та само ідентифікації підлітків. Одним із засобів творчого залучення дітей до загальнонаціональних традицій освіти та виховання постає музика.

Розробці теорії творчості та проблемі формування творчої особистості присвячені праці вітчизняних та зарубіжних педагогів і психологів (В.І. Андреев, В.С. Біблер, А.В. Брушлінський, С.С. Гольдентріхт, А.Й. Капська, В.І. Лозова, Б.Ф. Ломов, Я.О. Пономарьов, С.О. Сисова та ін.). Концептуальні положення про мотиви творчого оволодіння професійною діяльністю, закономірності формування потреб, інтересів,

установок та ціннісних орієнтацій особистості розглядаються у працях Б.Г. Ананьєва, Л.С. Виготського, Г.С. Костюка, О.М. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна та ін. Вагомим внеском у психолого-педагогічну сферу є праці І.Ф. Гоноболіна, О.О. Гумінської, Д.Б. Кабалевського, Л.В. Кондрашової, Н.В. Кузьміної, О.Г. Мороза, Л.С. Нечепоренко, О.Я. Ростовського, О.П. Рудницької, В.О. Сластьоніна та ін., в яких використані теоретичні положення про закономірності формування особистості педагога, його професійне становлення.

Метою статті є становлення особистості вчителя музики та розкриття в процесі уроку музики основних чинників освіти і виховання дітей, показ музики як потужного засобу впливу на емоційну сферу дитини, формування загальних принципів розвитку вільної, цілеспрямованої, вольової особистості в умовах постіндустріального суспільства.

Виклад основного матеріалу. ХХІ століття висуває нові орієнтири, нові вимоги до економіки, політики, особистості, накреслює плани на майбутнє, істотно підвищує роль освіти у нашому суспільстві. Саме зараз професійно-педагогічна освіта у відповідності до основних своїх завдань покликана формувати і відстоювати потенціал кваліфікованого працівника. Розбудова української національної школи вимагає від майбутнього вчителя високої педагогічної культури і методичної майстерності. Особливого значення це питання набуває при підготовці вчителя музики у зв'язку з багатогранністю його діяльності як педагога, вихователя і виконавця.

УРОКИ МУЗИКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ І ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

У “Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті” визначена головна мета української освіти – створити умови для особистісного розвитку та творчої самореалізації кожного громадянина. Сучасна вища педагогічна школа прагне забезпечення підготовки фахівця, здатного до постійного духовного самовдосконалення, творчої активності як основи збагачення інтелектуального та культурного потенціалу нації.

Останнім часом джерела свідчать про поступальний розвиток музично-педагогічної освіти, яка увібрала в себе досягнення XX століття і спрямовується на утвердження провідної ролі музичної освіти в розвитку духовності особистості. О.Я. Ростовський визначає її як “процес і результат духовно-практичного осягнення перетворюючих і гуманістичних функцій музики, спрямований на розвиток особистості майбутнього вчителя в усьому багатстві виявів її ціннісних ставлень до явищ художньо-естетичної культури, до суспільства в цілому. Адже музичний розвиток школярів залежить насамперед від того, наскільки в музично-естетичному плані сформована особистість учителя” [7, 83].

Сучасні концепції музичного виховання в більшій чи меншій мірі звернені до основних положень і постулатів прогресивної педагогіки, яка акцентована на креативності навчання, на використанні на музичних заняттях різних форм діяльності (гри на інструментах, співів, рухів під музику тощо).

Об’єктивне дослідження вітчизняної музичної культури набуває надзвичайної актуальності, особливо розкриття конкретних самобутніх ознак національного музичного мистецтва (виконавства, творчості), освіти з урахуванням усіх реальних передумов, тенденцій, факторів їх розвитку. Поглиблюється інтерес до теоретичних і методичних питань педагогіки та виконавства в кожній із фахових музичних галузей.

Формування особистості шкільного вчителя музики здійснюється під час навчання на музично-педагогічних факультетах вузів та педколеджів. Весь комплекс фахових дисциплін музично-педагогічного факультету, крім навчальних завдань, вирішує проблему розвитку естетичного смаку, розвитку ерудиції майбутнього вчителя, без чого неможливо прищепити дітям любов до музики. Міцна теоретична база, знання та творча мотивація (пізнавальний інтерес до професійних знань, потреби у самоосвіті та самоствердженні, здібності до емоційно-творчого підйому в роботі з дітьми) будуть міцним підґрунтям необхідних вмінь та навичок.

В структурі особистості вчителя важливе місце займає пізнавальна спрямованість особистості, яка характеризується рядом властивостей: активністю, свідомістю, самостійністю, творчим відношенням до педагогічних явищ та дослідницьким підходом до педагогічної діяльності в цілому, готовністю до подальшої самоосвіти.

Серед важливих дидактичних засад розвитку знань вчителя-музиканта можемо назвати власне творче, естетичне та професійне самовдосконалення молодого педагога, доповнення власної інформаційно-методичної бази, створення особистісної індивідуальної рухливої системи ефективних педагогічних знань і навичок, що відповідають конкретним завданням в даний момент. Відвідування концертів академічної музики, оперних спектаклів, спектаклів музично-драматичних театрів тощо (разом зі студентами, разом з колегами, самостійно); музикування за інструментом, колективний спів – ознайомлення з новими музичними творами різних форм, жанрів, стилів; підготовка і виступ в якості виконавця (виконавців) на місцевих, регіональних та інших конференціях, фестивалях, концертах, спектаклях тощо активно сприяє творчому самовдосконаленню вчителя-музиканта.

Музичне мистецтво, або просто музика – потужний засіб глобальної комунікації. Так, музика майже не потребує перекладачів, вона має особливо глибоку дію на психіку та настрої людини. Зовсім не випадково усі ключові поворотні моменти життя людини обов’язково супроводжуються музикою: хрестини, весілля, поховання і т.д. Музика, не дивлячись, а, може, і всупереч нинішній розповсюдженості – явище святкове, небуденне, а тому майже завжди викликає підвищений інтерес, а звідси і підвищений коефіцієнт “проникливості” в свідомість та підсвідомість особистості. Варто не забувати ефект спільного співпереживання під час колективного прослуховування, яке, безперечно, зближує студентів між собою та педагога з студентами [8]. У цьому сенсі колективні відвідування концертів класичної музики, оперних спектаклів мають велике позитивне виховне та пізнавальне значення, і молодому педагогу варто не забувати про цю добру “стару-нову” форму спілкування. Результат подібних колективних відвідувань – легше спілкування в побуті, легше і швидше розв’язання малих і великих життєвих, учбових та інших проблем.

Музика – найпотужніший засіб духовного очищення людини. Сприйняття класичної академічної музики – це робота інтелекту людини,

УРОКИ МУЗИКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ І ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

та в значно більшій мірі це інтенсивна робота душі. Різноманітність, глибина емоцій, що викликає академічна музика, важко піддається опису. Сугестивна дія музики на настрій людини відома з древності: військова музика викликає ейфоричні настрої, танцювальна – захоплюючо-динамізуючі, релігійна – піднесено-медитативні, ін. Різноманітність настроїв та емоцій неможливо передати в повній мірі, оскільки широчезний спектр усіх можливих емоцій теж коливається в зв'язку з епохою, національними особливостями та іншими чинниками. І якщо музичні жанри, які прийнято називати “легкими”, своєю метою ніколи не ставили саме цю особливу емоційну різноманітність музичного висловлювання, то стосовно глибини проникнення в образ, глибини емоційного впливу на особистість – тим більше.

Музика викликає у нас почуття, що не мають назви; вона розширює наш емоційний простір, відкриває у нас сферу, де б могли виникати цілком незвідані почуття. Коли ми слухаємо *таку* музику, ми вступаємо у сферу душі, яку неможливо дослідити інакше, ніж слухаючи *цей* твір. Кожен витвір є достоту модальністю душі, модуляцією душі.

На думку П.В. Харченко, “основними завданнями методики музично-естетичного виховання можуть бути наступні:

- здійснення педагогічного впливу на культурний тезаурус та загальну музичну еродованість дітей;

- підвищення самостійності та стимуляція пізнавальної активності учнів у процесі музичної комунікації;

- зростання можливостей творчих проявів учнів у діяльнісно-практичному застосуванні, використанні здобутих знань, вмінь та навичок у процесі сприйняття нових, невідомих зразків музичного мистецтва” [9, 179].

Кожен музичний твір породжує почуття, що не існує більше ніде – тільки в самому цьому творі. Чи не можна сказати, що одна з головних функцій музики – створювати світ одиничних сутностей ладу відчуття? Отже, можемо схилитись до думки П. Рікера, що “саме в музиці в чистому стані здійснюється дослідження нашого афектованого буття” [6].

Музика – вид мистецтва, що **спонукає особистість до подальшого** планомірного навчання і самовдосконалення. При залученні до слухачької аудиторії нових учасників їх поведінка з часом стає все більш ауто активною, ці учасники нерідко проявляють активність з приводу пошуку нових цікавих музичних творів, творчих колективів. З часом проявляється

бажання систематизувати свої знання в даному різновиді мистецтва, заповнити певні прогалини в біографічній, історичній, аналітичній сфері музичного мистецтва. Подібні пошуки, безперечно, сприяють особистісному вдосконаленню молодого педагога, його інтелектуально-емоційному збагаченню, знаходженню педагога в руслі останніх музичних новин, відчуття себе повноправним учасником загального сучасного музично-творчого процесу. Творчий процес, спрямований на самовдосконалення, безумовно, збагатить молодого педагога, додасть йому неоцінюваного досвіду як вивчення та виконання музичних творів сучасних композиторів, так і розширить рамки та діапазон творчих уподобань і можливостей ансамблю і керівника, стане новою цікавою сторінкою біографії колективу, ще одним шаблоном вдосконалення і руху вперед.

Кожен урок музики повинен відбивати неповторну особистість вчителя. Творчо підійти до уроку – значить виявити і розкрити своє власне відношення до музики. Тому головними завданнями вчителя музики, на думку Л.П. Ляковської, є:

- на основі емоційного сприйняття музики розвивати, а згодом формувати стійкий інтерес до музичної творчості;

- навчити дітей слухати музику, розуміти її, творчо розмірковувати над нею, робити музичний аналіз і правильні висновки;

- навчати дітей виразного вокально-хорового виконання, розвивати в них артистизм, емоційність [2, 32 – 33].

Вчитель організовує відповідну діяльність дітей, сприяє тому, щоб музика дійшла до свідомості кожної дитини. В процесі використання музичних технологій на уроці музики діти пізнають, засвоюють закономірності мови музики, вчать усвідомлювати і сприймати її. У зв'язку з розвитком новітніх технологій сучасного суспільства, вчитель музики повинен опановувати нові шляхи удосконалення музичного досвіду на основі комп'ютерних технологій.

Як вважають Т.Й. Рейзенкінд та О.А. Балабан, “ефективність комп'ютерних технологій в професійній підготовці вчителя музики можливо підвищувати при інтеграції сукупності наступних умов: засвоєння професійних знань учнем здійснюється паралельно з засвоєнням знань щодо комп'ютерної грамотності і в проекції на зміст комп'ютерного навчання на уроках музики в школі; оволодіння комп'ютерною грамотністю на основі засвоєння спеціального програмного матеріалу зумовлене орієнтацією на технічно-творчі перетворення” [5, 29]. Таким чином, цей

УРОКИ МУЗИКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ І ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

фактор сприяє активному залученню учнів до новітніх систем музичного досвіду і допомагає знайти шляхи до творчого їх застосування на уроках музики.

Висновки. Отже, 1. Музичне виховання є частиною естетичного виховання дітей. Музичні образи мають яскраве емоційне забарвлення, вони пробуджують думку, викликають глибокі почуття, дають роботу уяві. Явища життя сприймаються через музику глибше, яскравіше, повніше. Цілеспрямоване і систематичне музичне виховання здійснюється в школі на уроках музики, у позакласній роботі із музикою – естетичного виховання школярів. 2. Урок музики повинен базуватися на основних методах контролю і самоконтролю. Дидактична структура уроку музики на практиці залежить від педагогічної майстерності вчителя музики, його музично-естетичних та педагогічних уподобань. Найважливіший принцип постає у органічному поєднанні різноманітних форм спілкування учнів з музикою. Тому специфікою уроку музики є різноманітність видів діяльності: слухання музики, її виконання, творчість у галузі музики, теоретичне вивчення музики.

3. Важливим методом навчального процесу є метод моделювання, який необхідно застосовувати в роботі вчителя музики з раннього шкільного віку. Його перспектива полягає у тому, що його можна застосовувати в будь-якій сфері художньої діяльності дітей: заняття ритмікою і рухом, музичний театр, вільна музична діяльність. 4. Кожен вчитель не тільки педагог, але й вихователь. Саме завдяки духовній єдності вчителя і дітей процес навчання не зводиться до передачі знань, а стає художньо творчим, аксіологічним процесом становлення особистості учня. 5. Впровадження комп'ютерних технологій в сучасному світі в процес навчання повинно здійснюватися в умовах визначення дидактичних можливостей комп'ютера та інтеграції їх в урок, що забезпечує поступову адаптацію учня (студента) до інформативного світу на основі

оволодіння азами комп'ютерної грамотності та засвоєння конкретно-предметних професійних знань, вмінь, навичок.

1. Гумінська О.О. *Уроки музики в загальноосвітній школі: Методичний посібник.* – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 104 с.

2. Ляковська Л.П. *Творча постать вчителя //Мистецтво в школі: науково-методичний журнал.* – Харків: Основа. – 2010. – червень, №6(18). – С. 32 – 33.

3. Окса М.М. *Етнопедагогічна спрямованість загально педагогічної підготовки студентів // державна етнонаціональна політика.* – Запоріжжя, ЗНТУ, 2005. – С. 201 – 205.

4. Олексюк О.М. *Діалог у музично-педагогічній аксіосфері //Сучасна мистецька освіта: реалії та перспективи; Зб. наук. праць.* – Київ-Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. – С. 101 – 108.

5. Рейзенкінд Т.Й., Балабан О.А. *Форми інтегративних зв'язків у системі музично-педагогічної підготовки вчителя //Педагогічні науки. Збірник наукових праць.* – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2001. – С. 24 – 30.

6. Рікер Поль. *Естетичний досвід./ з кн. "Критика та переконання" (перекл. з фр. Антон Водяний)* – http://www.duh-i-litera.kiev.ua/duh-i-litera/15-16/5_print.htm

7. Ростовський О.Я. *Проблеми і перспективи музично-педагогічної освіти в Україні // Педагогічні науки. Збірник наукових праць.* – Суми: Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка, 2001. – С. 83 – 89.

8. Ружицький В.А. *Методичні поради щодо розвитку професійних умінь учителя образотворчого мистецтва* – <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/NarOsv/2008-1/08rvayom.htm>

9. Харченко П.В. *Музика як впливовий чинник творчого розвитку особистості // Сучасна мистецька освіта: реалії та перспективи; Зб. наук. праць.* – Київ-Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. – С. 175 – 182.

Стаття надійшла до редакції 01.04.2011

"Знання – ось та велика сфера, ось та велика сила, що стоїть вище життя, у якій саме життя знаходить свій смисл і своє виправдання".

Олексій Лосєв
філософ

